

ФУНКЦІОНУВАННЯ ЦІННОСТЕЙ В СТУДЕНТСЬКИХ ГРУПАХ ТА ЇХ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ІЗ ПСИХОЛОГІЧНИМИ МЕХАНІЗМАМИ ГРУПОВОЇ ДИНАМІКИ

В статті розкрито особливості функціонування цінностей в студентських групах та їх взаємозв'язок із психологічними механізмами групової динаміки. З'ясовано, що групові цінності взаємопов'язані з груповою згуртованістю, груповою поляризацією, груповою сумісністю, які не тільки впливають на прийняття групового рішення, розв'язання внутрішньогрупових конфліктів, формування соціально-психологічного клімату в студентській групі, а й опосередковують функціонально-змістове навантаження групових цінностей.

Ключові слова: студентська група, цінності, функціонування цінностей, групова динаміка.

Постановка проблеми. Динамічні характеристики малої групи відображають процеси, які відтворюють увесь цикл життєдіяльності групи і всі її етапи становлення починаючи від утворення і закінчуючи її розпадом, а також нормативний вплив, формування функціонально-рольової структури групи, групову згуртованість, конфлікти та інші процеси, які відбуваються в групі та забезпечують її психологічні зміни та модифікації. Групова динаміка – сукупність процесів, що відбуваються в малій групі і характеризують її з точки зору руху, розвитку та функціонування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В основу групової динаміки покладено теорію поля К. Левіна [7], яка розроблена в руслі гештальтпсихології. Вчений виходив з того, що особистість живе і розвивається в психологічному полі оточуючих її предметів, кожний із яких має певний заряд. У своїх експериментах вчений виявив, що для кожної людини ця валентність має свій знак, хоча при цьому існують такі предмети, які мають для всіх однаково привабливу або відштовхуючу, небажану силу впливу на людину. Предмети викликають в людині потреби, які Левін розглядає як енергетичні заряди, що призводять до напруження індивіда. Так індивід прагне до задоволення своїх біологічних і соціальних (квазіпотреб) потреб. Потреби в структурі особистості не є ізольованими, вони пов'язані між собою і, відповідно, утворюють певну ієрархію. При цьому, ті квазіпотреби (соціальні), які пов'язані між собою, можуть обмінюватися енергією, яка знаходиться між ними, і цей процес К. Левін називає комунікацією заряджених систем. Можливість комунікації, на думку автора, цінна тим, що робить поведінку людини більш гнучкою, дозволяє їй вирішувати конфлікти, долати різні бар'єри і знаходити конструктивний вихід із складних ситуацій. Ця гнучкість досягається завдяки складній системі дій, які формуються на основі зв'язаних потреб, що «комунікують» між собою. Тому людина не

прив'язана до певної дії або способу вирішення ситуації, але може змінювати їх, знімаючи напругу, що, відповідним чином, збільшує та розвиває адаптаційні можливості особистості. Таким чином, згідно з концепцією К. Левіна, поведінка людини зумовлюється взаємодією, як соціальних, так і психологічних детермінант [7].

К. Левін розглядав групу як динамічну систему, яка формує соціальне поле за аналогією до системи психологічного поля особистості. Соціальна поведінка людей в групі визначається взаємостосунками в середині групи, прагненнями окремих членів групи, каналами спілкування, способами прийняття групових рішень, груповими нормами тощо. Групова поведінка є функцією загального стану соціального поля, як поведінка індивіда є функцією потреб психологічного поля. Нагадаємо, що саме завдяки працям К. Левіна з вивчення групової динаміки, вирішення міжгрупових конфліктів і підвищення потенціалу кожного члена групи, соціальна психологія набула такі практичні форми роботи як Т-групи (тренінгові групи), тренінг сенситивності, інститут лідерства. Трактуючи групу як динамічне ціле, К. Левін описував її властивості за допомогою таких законів: ціле домінує над частинами. Групу не можна розглядати як суму індивідів, оскільки вона часто змінює їх індивідуальну поведінку. Ззовні легше впливати на групу загалом, ніж на поведінку окремих індивідів; окремі елементи об'єднуються у ціле. Основою групи є взаємозалежність індивідів, які охочіше приєднуються до груп, з якими себе ототожнюють, а не до тих, від яких залежать, залишаючись серед осіб, до яких відчувають свою належність, навіть якщо їх поведінка є недружньою.

Мета статті – розкрити особливості функціонування цінностей в студентських групах та їх взаємозв'язок із психологічними механізмами групової динаміки.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Механізми групової динаміки зумовлюють дві протилежні тенденції, а саме інтеграцію та диференціацію групи, що мають своїм наслідком нерівномірність її розвитку. Інтеграція характеризує стан групи, за якого внутрішньогрупові структури є впорядкованими, мають стійкі та стабільні субординаційні взаємозв'язки між членами групи. Для групи властива психологічна єдність та цілісність як єдиного суб'єкта. Інтеграцією також розглядають як ієрархічно організовану сукупність внутрігрупових процесів, які дозволяють досягнути повної цілісності. Інтеграція проявляється у відносно неперервному і автономному існуванні групи, що допускає наявність процесів, які запобігають порушенням психологічної цілісності групи: відсутність інтегративних властивостей, як правило, веде до розпаду тих чи інших спільнот. В процесі розвитку групи інтеграція виступає як момент спокою, врівноваженості, стриманості цієї системи, який, з одного боку, фіксує і закріплює результати її зміни, з другого боку, – пристосовує їх до попереднього стану системи. В цьому і проявляється центральна – системозбережуча функція групової інтеграції, яка зумовлює відтворення групи як соціально-психологічного феномену.

Характерними особливостями інтеграційних процесів є те, що вони приховані у звичних, загальноприйнятих умовах функціонування групи і заявляють про себе тільки в

екстраординарних ситуаціях, при подоланні раптових перешкод і нейтралізації дисфункцій. Наприклад, виникнення відчуття «ми», яке пов'язане із загостренням процесів групової ідентифікації і референтності в міжгрупових змаганнях; удосконалення групових норм регуляції поведінки у конфліктних ситуаціях; узгоджена і організована взаємодія членів групи у відповідь на зовнішні дестабілізуючі впливи; спеціальні заходи, направлені на покращення соціально-психологічного клімату у групі тощо. Дослідження групової інтеграції, як правило, стосуються таких аспектів групової життєдіяльності: міжособистісних емоційних взаємостосунків членів групи, емоційної ідентифікації особи з групою, до якої вона належить; оптимального поєднання індивідуальних дій в умовах спільної діяльності, узгодженості функціонально-рольової поведінки членів групи при вирішенні спільного завдання; характеру ціннісних орієнтацій, установок і нормативних уявлень суб'єктів групової взаємодії (розглядається міра збігу, згоди, погодження уявлень, орієнтацій, позицій, думок членів групи відносно значущих для їх групи об'єктів – явищ, подій, цілей, цінностей). В даному контексті важливим показником, на думку багатьох вітчизняних і зарубіжних соціальних психологів, виступає внутрішньогрупова згода та взаєморозуміння. Що стосується групової згоди, то в соціальній психології названий термін був введений американським соціологом і психологом, спеціалістом в галузі соціальної психології, психології особистості і соціальних установок, комунікацій і групових процесів Т. Ньюкомом [9]. Вчений запропонував схожість картин світу, єдність позицій і ставлень членів групи називати груповою згодою, яка виникає і встановлюється на базі безпосередньої взаємодії, шляхом взаємного прийняття членами групи позицій і ролей один одного. В ході експерименту було виявлено, що з часом, включені до групи індивіди, спонтанно починають однаково оцінювати події і явища, ситуації та соціальні об'єкти. Так, в соціальній психології групову згоду або групову згуртованість розглядали як ціннісно-орієнтаційну або предметно-ціннісну єдність. Названа засада є вживаною і сучасними дослідниками.

Про міру групової інтегрованості можна говорити в стресогенних або екстремальних ситуаціях. Критеріями оцінки групової організованості може виступити характер діяльності групи за таких умов: здатність та вміння групи самостійно планувати етапи виконання поставленої мети і розподіляти роботу серед своїх членів; рівень дисциплінованості членів групи при виконанні доручених їм функцій; здатність групи до ефективного контролю і активної корекції індивідуальних дій і стримування дезорганізаційних проявів; вміння групи підвести підсумки щодо проведеної роботи, синтезувати роботу, яка виконана членами групи. Взаємозалежними механізмами групової динаміки є як механізми розвитку, так і механізми стабілізації. До першого механізму, механізму розвитку, відносять: ідіосинкразійний кредит лідера; внутрігруповий конфлікт; ефекти поляризації і зсуву до ризику. До другого механізму, механізму стабілізації, відносять: конформність; сумісність і спрацьованість; згуртованість.

Багаточисельні дослідження показують, як груповий тиск направлений на досягнення уніформності в середині групи, так і ступінь узгодженості відносно групових стандартів залежить від того, наскільки згуртовані члени групи. Терміном «згуртованість групи» раніше позначали загальну суму сил, які діють на членів групи і необхідні для підтримки їх членства в даній групі. Групову згуртованість як соціально-психологічний феномен досліджували та вивчали в 50-тих роках ХХ ст. представники когнітивно-орієнтованого підходу Л. Фестінгер, Т. Ньюком, Ф. Хайдер і ін. [9; 15]. Так, відомий американський дослідник, автор теорії когнітивного дисонансу, теорії групового тиску, теорії процесів соціального порівняння Л. Фестінгер, основними критеріями для вивчення групової згуртованості, вважав частоту і міцність групових зв'язків [9]. Особливе місце в його дослідженнях відводиться поняттю «згода», тобто подібне та аналогічне ставлення учасників групи, подібність їх установок, переконань.

Дослідження К. Бек також вказують на зв'язок між згуртованістю групи і груповим впливом. Умовами, які сприяють груповій згуртованості виступають «симпатія – антипатія» між членами групи. В експерименті приймали участь досліджувані, які раніше не були знайомі. Під час експерименту були створені такі умови, за яких у однієї половини респондентів з'явилася симпатія один до одного, а в іншій половині – взаємна симпатія була не так яскраво виражена. Перед тим, як зустрітися зі своїм напарником, досліджуваним запропонували розглянути набір картин, переглянути їх і написати до них твір; далі пари порівнювали і обговорювали інтерпретації цих картин разом, після чого, кожний із пари писав остаточний варіант твору. Досліджувані, які входили в одну пару, не підозрювали, що їм демонстрували дещо відмінні між собою картини, і, відповідно, експериментатор очікував отримати різні твори. К. Бек робить такі висновки: члени згуртованих пар більше, ніж незгуртовані пари, схильні як до спроб здійснювати вплив одні на одних під час дискусії, так і до змін своїх творів у відповідності із поглядами напарника; члени згуртованих пар продемонстрували більший супротив спробам напарника здійснювати на них вплив; груповий вплив в середині дуже згуртованих пар не означає пасивного погодження з думкою напарника, воно, швидше проявляється у формі активних спроб взаємного впливу один на одного. Основа згуртованості не відображається на процесі впливу, а приводить до іншого абсолютно відмінного стилю соціальної взаємодії.

Основним чинником групової згуртованості, на думку А. Петровського, Г. Андрєвої, О. Донцова, Р. Кричевського, О. Дубовської, Л. Уманського та ін. [1; 3; 4; 5; 6; 11], виступає спільна діяльність. Процес формування групи і її подальшого розвитку є процесом зростання групової згуртованості, яка базується не стільки на збільшенні емоційної привабливості, скільки на основі все більшого включення індивідів в спільну діяльність, що є основою для виникнення як емоційних взаємин, так і єдності ціннісних орієнтацій членів групи. Зокрема, Р. Кричевський, використовуючи стратометричні тести та спостережуючи за безпосередньою поведінкою членів групи, вивчав групову згуртованість. Основними змінними, котрі детермінують групову

згуртованість виступили: характер спілкування між членами групи, ступінь близькості, допустимої дистанції між членами групи, аналіз взаємного саморозкриття. Окрім того, вчений опонує щодо питання про емоційний компонент групової згуртованості і вважає, що вивчення того, наскільки члени малої групи симпатизують або не симпатизують один одному замало для того, щоб пояснити такий складний феномен як групова згуртованість [6].

Однак, вивчення проявів групової згуртованості при екстремальних видах діяльності, наприклад при космічних польотах, показали, що названий індикатор є також валідним. Підтвердженням цьому стали і розповіді одного із перших космонавтів О. Леонова і дослідника В. Лебедева [8], які вели дискусію з приводу психологічних аспектів комплектування космічних екіпажів. Здійснювати підбір екіпажу тільки на основі спільної мети, професійної підготовки, здатності працювати в екстремальних умовах без врахування взаємної симпатії, подібності у поглядах, цінностях, переконаннях, інтересах, віку буде неправильним, стверджували вони, оскільки без врахування цих компонентів є ймовірність виникнення психологічної напруги.

Експериментальним доказом того, що емоційний компонент є надзвичайно важливим стали роботи А. Виноходової [2]. Зокрема, нею було доведено, що в умовах групової ізоляції, порівняно з так званими звичними умовами функціонування групи, емоційні взаємини виступають в ролі ведучих чинників, котрі в значно більшій мірі впливають на змістовні і формальні характеристики міжособистісного сприйняття, врахування яких не викликає сумніву.

Має місце деяка суперечність щодо зв'язку між згуртованістю групи та рівнем конформності. Дж. Даунінг [14] не виявив великої конформності в більш згуртованих групах. Очевидно, що привабливість групи, як така, не завжди приводить до великої конформності стосовно її норм. В першу чергу це стосується таких ситуацій, які вимагають перцептивного судження та висловлення відносно групового завдання, конфліктної ситуації, прийняття групового рішення. Допускають, що в подібних умовах основа для групової згуртованості може бути нерелевантна природі розбіжностей між групою і індивідом. Також знайдені кореляції між конформністю та привабливістю групи для індивіда. Однак велика конформність до більш привабливих груп виявлена тільки в тих випадках, коли групи сприймали досліджуваних як своїх членів і, коли мова йшла не про індивідуальну, а про групову реакцію. Можна зробити висновок, що люди проявляють більшу конформність в більш привабливих для них групах, ніж відносно до менш привабливих, за умови, що вони відчують себе частиною цієї групи, сприймають реакцію більшості як групову норму, розуміють на чому тримається згуртованість групи і сприймають групову норму як релевантну завданню, яке стоїть перед групою, або вірять, що конформність необхідна для того, щоб група їх прийняла.

В рамках стратометричної концепції групової активності А. Петровського [11], групова згуртованість розглядається як ціннісно-орієнтаційна єдність членів групи, ступінь співпадання їх оцінок, установок і позицій групи відносно значущих для групи об'єктів. При цьому мова не

йде про нівелювання особистості в групі, а про зближення оцінок, перш за все, в моральній та діловій сферах, в підходах та способах вирішення спільних завдань, які стоять перед групою.

О. Донцовим [3] однією із найвищих форм ціннісно-орієнтаційної єдності в групі розглядається предметно-ціннісна єдність членів групи, де відображено збіг ціннісних орієнтацій членів групи, які, в основному і, в першу чергу, стосуються предмету їх спільної групової діяльності.

Західними дослідниками А. Лотт, Б. Лотт [16], А. Зандер [13] згуртованість часто розглядається як міжособистісна атракція. Зокрема, А. Лотт, Б. Лотт визначають згуртованість як групову властивість, яка залежить від кількості і сили взаємних позитивних установок членів групи. Симпатія між членами групи може сприяти, на їх думку, груповій згуртованості, в той час, як антисимпатія може, навпаки, її блокувати. Вченими названо причини симпатії, зокрема: систематичність взаємодії індивідів; кооперативний характер їх взаємодії; демократичний стиль управління групою; фрустрація і загроза динаміці групових процесів (як наслідок міжгрупових відносин); статусні, поведінкові, особистісні характеристики членів групи; успіх при виконанні групового завдання; подібність установок, віку, цінностей, життєвих принципів, етнічних особливостей сприйняття.

Д. Картрайт [13] аналізує групову згуртованість як результат мотивації групового членства. На думку вченого, групова згуртованість характеризується тим, в якій мірі члени групи бажають залишатися в цій групі. В модель вченого включено чотири чинники, які сприяють груповій згуртованості, по-перше, мотиваційна основа прихильності суб'єкта до групи, яка включає в себе сукупність його потреб і цінностей; по-друге, заохочувальна спроможність групи, яка відображається в її цілях, програмах, характеристиках її членів, престижі і інших ознаках, які важливі для суб'єкта і які може запропонувати група; по-третє, очікування суб'єкта, або суб'єктивна вірогідність того, що членство буде мати для нього позитивні або негативні наслідки; по-четверте, індивідуальний рівень порівняння (мова йде про середню суб'єктивну оцінку наслідків перебування людини в різних соціальних групах та співставлення своїх досягнень в групі, де перебуває суб'єкт).

Серед основних характеристик групової діяльності, представниками різних психологічних шкіл, називаються залежність ефективності від згуртованості групи, стилю керівництва, способу прийняття групових рішень та ін. Правда, більшість досліджень зведено до вивчення продуктивності праці і проведено в рамках організаційної психології та психології праці, оскільки в окремих видах діяльності важко виокремити кількісні або якісні критерії як основи для порівняння між досягнутим і запланованим. Особливо складним є визначення ефективності діяльності навчальних груп, де вибір критеріїв, як правило, зосереджується навколо показників успішності, як суб'єктивної оцінки досягнень у навчанні і результативності, як кількість засвоєної інформації.

Щодо взаємозв'язку згуртованості й продуктивності, то між названими поняттями не виявлено лінійної залежності, а зв'язок опосередкований змістом групових норм, які можуть бути зорієнтовані в одних групах на високі результати та високу продуктивність, а в інших спільнотах надають перевагу низьким результатам (за таких умов висока згуртованість може перешкоджати членам групи).

Як і більшість соціально-психологічних феноменів, які виникають в процесі групової взаємодії та функціонування групи, групова сумісність не має однозначності щодо її інтерпретації та пояснення, а тому звернемось до декількох точок зору, які існують в соціальній науці відносно даної дефініції. Так, групова сумісність розглядається як соціально-психологічний показник згуртованості групи, що виражає можливість безконфліктного спілкування і погодження дій індивідів в умовах спільної діяльності. Групова сумісність утворює своєрідну ієрархію: на нижньому рівні знаходяться психофізіологічна сумісність темпераментів і характерів членів групи, сенсомоторна узгодженість при виконанні спільних дій, сумісність, яка виражається в інтенсивності комунікативних внутрішньогрупових зв'язків і у взаємності соціометричних виборів; на більш високому рівні групова сумісність характеризується узгодженістю функціонально-рольових очікувань осіб групи стосовно того, що саме, з ким і в якій послідовності повинен робити кожен, реалізуючи суспільно-значущу і єдину для всіх ціль; вищий рівень групової сумісності відтворює предметно-цільову і ціннісно-орієнтаційну єдність, взаємна референтність членів групи, прийняття відповідальності за успіхи та невдачі один одного.

Окрім того, існують різні класифікації групової сумісності. Наприклад, М. Обозов [10] пропонує виокремлювати структурну, функціональну і адаптивну сумісності. Перша (структурна) характеризується подібністю індивідуально-особистісних характеристик партнерів, друга – узгодження внутрішньогрупових функцій чи ролей партнерів і третя (адаптивна) включає наслідки сумісності у вигляді міжособистісних стосунків партнерів.

Р. Кричевський разом із І. Антоною [5; 6] розглядають сумісність у зв'язку з двома основними типами групової діяльності, а саме: інструментальною (ділова, трудова сфера групової згуртованості) та емоційною, або експресивною (сфера внутрішньогрупового спілкування).

Особливої уваги заслуговує аналіз сумісності в системі взаємодії «особистість – група». Як показано у дослідженнях С. Поддубного [12], об'єктом дослідження якого виступили військові підрозділи спеціального призначення (спецназ), врахування сумісності відносно таких характеристик членів групи як підкорення контролю, легкість у керуванні, уникнення конфліктів, є важливим показником для розуміння процесу адаптації особистості у групі, пошуку шляхів оптимізації внутрігрупової взаємодії та повноцінного функціонування групи.

Висновки. Групові цінності є структурним утворенням групи (за умови реальності, а не номінальності, формальності групи) і вирізняються певним функціональним навантаженням.

Власне, соціально-психологічну природу групових цінностей можна вивчити, розглянувши їх в контексті змістовно-функціональної проблематики. Функціональне навантаження групових цінностей залежить від цілої низки чинників, зокрема, рівня розвитку групи, виду діяльності групи, розміру групи, групової згуртованості тощо. З'ясовано, що групові цінності взаємопов'язані з груповою згуртованістю, груповою поляризацією, груповою сумісністю, які не тільки впливають на прийняття групового рішення, розв'язання внутрішньогрупових конфліктів, формування соціально-психологічного клімату в студентській групі, а й опосередковують функціонально-змістове навантаження групових цінностей.

Література

1. Андреева Г. М. Психология социального познания / Г.М. Андреева. – М. : Аспект Пресс, 2000. – 288с.
2. Виноходова А. Г. Межличностное восприятие в изолированной малой группе: автореф. дис. ...канд. психол. наук : 19.00.05 / Алла Геннадьевна Виноходова. – М., 1998. – 23с.
3. Донцов А.И. Практическая социальная психология как область практической деятельности / А.И. Донцов, Ю.М. Жуков, Л.А. Петровская // Введение в практическую социальную психологию. – [3-е испр. изд.]. – М. : Смысл, 1996. – 377с.
4. Дубовская Е. М. Особенности социально-психологического изучения ценностей как элементов когнитивной и мотивационно-потребностной сферы / Е.М. Дубовская, О.А. Тихомандрицкая // Мир психологии. – М., 1999. – №3. – С. 80 – 90.
5. Кричевский Р. Л. Межличностная совместимость в малых группах / Р.Л. Кричевский, И.Б. Антонова // Психолого-педагогические проблемы общения. – М. : Педагогика, 1980. – С. 34 – 47.
6. Кричевский Р. Л. Социальная психология малой группы / Р. Л. Кричевский, Е. М. Дубовская. – М. : Аспект Пресс, 2001. – 318 с.
7. Левин К. Теория поля в социальных науках / К. Левин. – [пер. с англ.]. – СПб. : Ювента, 2000. – 406с.
8. Леонов А.А. Психологические проблемы межпланетного полета / А.А. Леонов, В.И. Лебедев. – М. : Наука, 1975. – 248с.
9. Ньюком Т. М. Социально-психологическая теория: интеграция индивидуального и социального подходов / Т.М. Ньюком // Современная зарубежная социальная психология. – М. : МГУ, 1984. – С.16 – 31.
10. Обозов Н.Н. Психология межличностных отношений / Н.Н. Обозов. – К. : Лыбидь, 1990. – 192с.
11. Петровский А.В. Опыт построения социально-психологической концепции групповой активности / А.В. Петровский // Вопр. психол., 1973. – № 5. – С. 3 – 17.

12. Поддубный С. Е. Индивидуально-психологические факторы совместимости личности и малой группы: дис. ...канд. психол. наук: 19.00.05 / С.Е. Поддубный. – М., 2001. – 174 с.
13. Cartwright D. Group dynamics / D. Cartwright, A. Zander. – London : Tavistock, 1968. – 234 p.
14. Downing J. Cohesiveness, perception and values / J. Downing // Human Relations. – 1958. – V. II. – P. 157–166.
15. Festinger L. A theory of social comparison processes / L. Festinger // Human relations. – 1954. – V. 7. – P. 117–140.
16. Lott A.J. Group cohesiveness interpersonal attraction / A.J. Lott, B.E. Lott // Psychological Bulletin. – 1965. – V. 64. – P. 259–309.

Транслітерація

1. Andreeva G. M. Psihologija social'nogo poznanija / G.M. Andreeva. – М. : Aspekt Press, 2000. – 288s.
2. Vinohodova A. G. Mezhlichnostnoe vosprijatie v izolirovannoj maloj grupe: avtoref. dis. ...kand. psihol. nauk : 19.00.05 /Alla Gennad'evna Vinohodova. – М., 1998. – 23s.
3. Doncov A.I. Prakticheskaja social'naja psihologija kak oblast' prakticheskoy dejatel'nosti / A.I. Doncov, Ju.M. Zhukov, L.A. Petrovskaja // Vvedenie v prakticheskiju social'nuju psihologii. – [3-e ispr. izd.]. – М. : Smysl, 1996. – 377s.
4. Dubovskaja E. M. Osobnosti social'no-psihologicheskogo izuchenija cennostej kak jelementov kognitivnoj i motivacionno-potrebnoj sfery / E.M. Dubovskaja, O.A. Tihomandrickaja // Mir psihologii. – М., 1999. – №3. – S. 80 – 90.
5. Krichevskij R. L. Mezhlichnostnaja sovmestimost' v malyh gruppah / R.L. Krichevskij, I.B. Antonova // Psihologo-pedagogicheskie problemy obshhenija. – М. : Pedagogika, 1980. – S. 34 – 47.
6. Krichevskij R. L. Social'naja psihologija maloj gruppy / R. L. Krichevskij, E. M. Dubovskaja. – М. : Aspekt Press, 2001. – 318 s.
7. Levin K. Teorija polja v social'nyh naukah / K. Levin. – [per. s angl.]. – SPb. : Juventa, 2000. – 406s.
8. Leonov A.A. Psihologicheskie problemy mezhplanetnogo poleta / A.A. Leonov, V.I. Lebedev. – М. : Nauka, 1975. – 248s.
9. N'jukom T. M. Social'no-psihologicheskaja teorija: integracija individual'nogo i social'nogo podhodov / T.M. N'jukom // Sovremennaja zarubezhnaja social'naja psihologija. – М. : MGU, 1984. – S.16 – 31.
10. Obozov N.N. Psihologija mezhlichnostnyh otnoshenij / N.N. Obozov. – К. : Lybid', 1990. – 192s.

11. Petrovskij A.V. Opyt postroenija social'no-psihologicheskoj koncepcii gruppovoj aktivnosti / A.V. Petrovskij // Vopr. psihol., 1973. – № 5. – S. 3 – 17.
12. Poddubnyj S. E. Individual'no-psihologicheskie faktory sovmestimosti lichnosti i maloj grupy: dis. ...kand. psihol. nauk: 19.00.05 / S.E. Poddubnyj. – M., 2001. – 174 s.
13. Cartwright D. Group dynamics / D. Cartwright, A. Zander. – London : Tavistock, 1968. – 234 r.
14. Downing J. Cohesiveness, perception and values / J. Downing // Human Relations. – 1958. – V. II. – R. 157–166.
15. Festinger L. A theory of social comparison processes / L. Festinger // Human relations. – 1954. – V. 7. – R. 117–140.
16. Lott A.J. Group cohesiveness as interpersonal attraction / A.J. Lott, B.E. Lott // Psychological Bulletin. – 1965. – V. 64. – R. 259–309.

Михайлишин У.Б.

Функционирование ценностей в студенческих группах и их взаимосвязь с психологическими механизмами групповой динамики

В статье раскрыты особенности функционирования ценностей в студенческих группах и их взаимосвязь с психологическими механизмами групповой динамики. Установлено, что групповые ценности взаимосвязаны с групповой сплоченностью, групповой поляризацией, групповой совместимостью, которые не только влияют на принятие группового решения, преодоление внутригрупповых конфликтов, формирование социально-психологического климата в студенческой группе, но и опосредуют функционально-смысловое нагрузки групповых ценностей.

Ключевые слова: студенческая группа, ценности, функционирование ценностей, групповая динамика.

Mikhaylyshyn U.B.

Operation values in student groups and their relationship to psychological mechanisms of group dynamics

The article reveals the peculiarities of values in student groups and their relationship to psychological mechanisms of group dynamics. It was found that the group values correlated with group cohesion, group polarization, group compatibility, which will not only influence the group decision making, overcoming inter-conflicts, the formation of socio-psychological climate in the student group, but also mediate the functional-semantic load group values.

Key words: student group, values, function values, group dynamics.

Михайлишин Уляна Богданівна – кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри психології ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

УДК 159.928:658.012.32

Московченко А.А.

ОСОБЛИВОСТІ ДИНАМІКИ КРЕАТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ-МЕНЕДЖЕРІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

Стаття присвячена вивченню особливостей динаміки креативності студентів-менеджерів. Проаналізовані результати емпіричного дослідження особливостей становлення креативності, різних аспектів дивергентного мислення, вербальної креативності та рівнів інтелектуальної активності при вирішенні творчих задач студентів-менеджерів у процесі професійної підготовки. Джерел – 7.

Ключові слова: креативність, професійні якості, студенти-менеджери, дивергентне мислення, вербальна креативність.

Постановка проблеми. Фундаментальні та динамічні зміни, що відбуваються в даний час у суспільстві, зумовлюють зростання інтересу вчених до проблеми професіоналізації особистості. Разом з тим, для сучасного етапу розвитку нашої країни характерна трансформація соціальної, культурної, професійної сфер, що змінює вимоги до системи підготовки кваліфікованих фахівців, зокрема і працівників управлінської галузі.

Одним із компонентів структури процесу професіоналізації є професійні якості, до складу яких входять спеціальні здібності. Саме від їх міри усвідомлення рівня розвитку залежить успішність становлення особистості – професіонала. Для менеджерів найбільш вагомими професійно важливими якостями є ті, що стосуються умінь організувати роботу людей, спілкуватися з ними, аналізувати ситуацію та приймати рішення, які інтегруються у креативності майбутніх фахівців.

Попри посилену дослідницьку увагу до проблеми становлення професійно важливих якостей управлінців, окремі її аспекти і досі вивчено недостатньо. Зокрема, на сьогоднішній день відсутні дослідження, де б аналізувалась цілісна система вимог до висококваліфікованих умінь майбутніх менеджерів аналітично, творчо і креативно поводитись у складних виробничих ситуаціях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У ряді досліджень визначено, що саме креативність виступає ключовою характеристикою менеджерів різного рівня відповідно до сучасних умов їх професійної діяльності. Це пов'язано з тим, що в сучасних соціально-економічних та суспільно-політичних умовах особливого значення набула спроможність керівника та менеджера не лише швидко адаптуватися до умов ринку праці та мінливих